

TARIX FANINI O'QITISH METODIKASINING RIVOJLANISH XUSUSIYATLARINI XORIJIY TAJRIBALAR ASOSIDA TAHLIL QILISH

Akmaljonov Akbarjon Akmaljon o'g'li

Andijon davlat pedagogika institute, Ijtimoiy-gumanitar fanlar va san'at fakulteti,
Tarix yo'nalishi talabasi.

Akmaljonovakbarjon2001@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.12739890>

Annotatsiya. Ushbu maqola tarix fanini o'qitish metodikasini insoniyat taraqqiyoti bilan mos ravishda rivojlanish xususiyatlari mahalliy va xorijiy manba'lar asosida tahlil qilish masalalar yuzasidan olib borilgan islohatlar haqida batafsil ma'lumotlar beradi va keng ma'lumotlar bayon etadi.

Kalit so'zlar: Tarixiy xotira, Angliya, ta'lim, tadqiqot, fikr, xulosa, insoniyat, madaniyat, san'at, bilim, ko'lam, millatlararo munosabatlar, dinlararo munosabatlar.

ANALYSIS OF DEVELOPMENT CHARACTERISTICS OF HISTORY TEACHING METHODOLOGY BASED ON FOREIGN EXPERIENCES

Abstract. This article provides detailed information about the reforms carried out in relation to the issues of analyzing the methodology of history teaching in accordance with the development of mankind on the basis of domestic and foreign sources.

Key words: Historical memory, England, education, research, thought, conclusion, humanity, culture, art, knowledge, scope, inter-ethnic relations, inter-religious relations.

АНАЛИЗ ОСОБЕННОСТЕЙ РАЗВИТИЯ МЕТОДИКИ ПРЕПОДАВАНИЯ ИСТОРИИ НА ОСНОВЕ ЗАРУБЕЖНОГО ОПЫТА

Аннотация. В данной статье представлена подробная информация о реформах, проводимых в отношении вопросов анализа методики преподавания истории в соответствии с развитием человечества на основе отечественных и зарубежных источников.

Ключевые слова: Историческая память, Англия, образование, исследование, мысль, вывод, человечество, культура, искусство, знание, масштаб, межэтнические отношения, межрелигиозные отношения.

KIRISH

Barchamizga ma'lumki, bugungi kunda jamiyatimizning eng muhim vazifalaridan biri bu ta'lim tizimini tubdan isloh qilish va sifatli ta'lim tashkil etishdan iborat. Mamlakatimizda yetuk mutahassis kadrlar yetishtirib chiqarish uchun eng avvalo yosh avlodga maktab yoshidan boshlab yahshi bilim berib ulg'aytirmoq darkor. Mustaqillikning dastlabki kunlaridan boshlab Respublikamizda xalq ta'limini tubdan isloh qilish, uni jahonning rivojlangan mamlakatlari darajasiga olib chiqish masalasi kun tartibiga qo'yildi. Shu maqsadda 1992-yil «Ta'lim to'g'risida»gi qonun e'lon qilindi. Bu hujjatda ko'rsatilgan reja va tadbirlarni amaliyotga joriy etish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishi deb qaraldi. Ta'limga katta e'tibor qaratildi yoshlarning o'qishi, o'z ustilarida ishlashlari uchun juda katta sharoitlar yaratildi umumiy qilib aytadigan bo'lsak ta'lim timi tubdan isloh qilindi. Tarix fanini o'rgatish o'sib kelayotgan yosh avlodga uni o'rganishning yangi uslublarini, «Kadrlar tayyorlash milliy dasturi» ga asoslangan holda ishlab

chiqib, o'qish jarayoniga tavsiya etish olimlar, mutaxassislar oldida turgan dolzarb masalalardan hisoblanadi. Iste'dodli yoshlarimizning o'z qiziqqan sohalarida yetuk mutaxassislar bo'lishlari uchun, avvalambor tarix fanini jumladan, O'zbekiston tarixini mukammal bilishlari zarur.

O'zbekiston Respublikasining Birinchi Prezidenti I. A. Karimov "...O'z tarixni bilgan, undan ruhiy quvvat oladigan xalqni yengib bo'lmas ekan, biz haqqoniy tariximizni tiklashimiz, xalqimizni, millatimizni ana shu tarixi bilan qurollantirishimiz zarur..." ligini alohida ta'kidlab o'tgan.

Shu o'rinda aytish joizki o'tmish va tarixiy xotira insoniyat tarixining barcha davrlarida e'tibor markazida bo'lib kelgan. Mazkur maqolada tarix o'qitish metodikasining insoniyat taraqqiyoti bilan mos ravishda rivojlanish xususiyatlari mahalliy va xorijiy manba'lar asosida tahlil qilinadi. Tarix o'qitish deganda, tarixiy material vositasida o'quvchilarga bilim berish, ularni milliy istiqlool ruhida tarbiyalash va kamol toptirish vazifalarini amalga oshirish zarur bo'lgan jarayon, o'qituvchi va o'quvchilarning aqliy (ichki) hamda o'quv harakatlari (tashqi) jarayoni tushuniladi. Tarix kursining mazmuni deganda, birinchi galda tarix dasturida belgilab berilgan tarixiy bilimlar ko'lami, o'quv material: uning asl mazmuni, o'quvchilarning tarixiy materiallarni o'zlashtirish olgan bilimlaridan foydalana bilish sohasidagi o'quv usullari, ko'nikma va malakalari sistemasi, shu jumladan, ularni ilmiy tadqiq qilish ishlarining eng oddiy shakllarini egallashlari ko'zda tutiladi. Tarix va tarixiy jarayonlar, siyosiy-tarixiy vaziyat ularning ro'y berishidagi asosiy sabab va xususiyatlarini ilmiy jihatdan tadqiq etishda har tomonlama tahlil qilish tarixiy haqiqatning yuzaga chiqishida katta omil sanaladi. Ayniqsa, turli davrlarda yaratilgan tarixiy ilmiy asarlarda mualliflarning tadqiqot masalalariga turlicha yondashuvlari va fikrlari, xulosalarning turlichaligi, ularni ilmiy jihatdan chuqur tahlil qilish va tarixiylik, ilmiylik hamda xolislikka asoslanilgan eng to'g'ri xulosalarni chiqarish bugungi kun tarixchi mutaxassislari oldida turgan muhim vazifalardan sanaladi. Bugungi kunda tarix fani sohasida ta'lim olayotgan talabalar tarixga oid asarlardan foydalanish, ularni tahlil etish kabi o'zlashtirish uslublari, ulardan foydalanish samaradorligini bilish haqidagi tarixiy tadqiqot uslublari va ilmiy-tarixiy haqiqatga erishish yo'llarini anglashi lozim.

MATERIALLAR VA USULLAR

XIX asrgacha moziy tarix ilmi sifatida ba'zan yozma ravishda, ba'zan og'zaki va asosan adabiy yo'nalishda yozilganligini ko'ramiz. Tabiiy fanlar sohasidagi ushbu asrda yuz bergan o'zgarishlar, shuningdek, sanoat inqilobini boshdan kechirgan mamlakatlarda tarixshunoslik va pozitivistik yondashuv o'z ta'sirini ko'rsatdi. Ushbu davrda pozitivist tushuncha tufayli moddiy manbalarga asoslangan tarixiy ma'lumotlar muhim ahamiyat kasb etdi. Tahlillar natijasida tarix ilmini o'tmishdan to hozirgi kungacha juda ko'p turli maqsadlarda ishlatilganligini ko'rishimiz mumkin. Tarix ayniqsa o'tmishga qiziqish, o'yin-kulgi, axloqiy va diniy ta'lim, siyosiy va mafkuraviy qiziqishlarni oshirish uchun ishlatilgan. Tarix qiziqarli soha sifatida ko'rilgan va odamlarning e'tiborini jalb qilish uchun ishlatilgan. Ayniqsa, tarixiy suhbatlar har bir davrda odamlarning e'tiborini tortuvchi targ'ibot vositasi sifatida foydalanilgan. Tarix, shuningdek, axloqiy va diniy bilimlarni va munosabatlarni yangi avlodlarga etkazish vositasi hisoblangan.

Ushbu maqsadga erishish uchun, ayniqsa axloqiy va diniy matnlar ishlatilgan. Bundan tashqari, tarix bugungi kun kabi har bir davrda mafkuraviy va siyosiy maqsadlar uchun xizmat qilgan.

METADALOGIYA

Har bir davrda hokimiyatga kelish huquqini qonun tarafidan isbotlash uchun tarixiy manbalardan foydalanilgan. Shu bilan birga, tarix shaxsiyatni rivojlantirishning kuchli vositasi sifatida qaralgan. O'tmishda odamlarning xatti-harakatlarini tushunishga va izohlashga harakat qiladigan ilm-fan sohasi bo'lishdan tashqari, maktab va oliygohlarda dars sifatida ham o'qitilgan.

XIX asrga kelib tarix fani vujudga kelgan majburiy va zamonaviy o'quv muassasalarining asosiy yo'nalishlaridan biri sifatida namoyon bo'lgan. tarix bu xalqning umumiy xotirasi, o'tmish xotirasi, ammo o'tmish xotirasi endi so'zning ma'nosida o'tmish emas. Bu hozirgi zamon me'yorlariga muvofiq qayta tiklanadigan va qayta tiklanadigan, hozirgi zamonda odamlar hayotining qadriyatlari va ideallariga yo'naltirilgan o'tmishdir, chunki o'tmish biz uchun mavjud va shu tufayli rahmat. K. Jaspers bu g'oyani o'zicha ifoda etgan: "tarix biz bilan bevosita bog'liq ... va bizni qiziqtiradigan hamma narsa, shu bilan inson uchun hozirgi zamon muammosidir.

Yevropada majburiy ta'limning paydo bo'lishi sabablari quyidagicha izohlanadi.

Armiyamaqsadlarigaxizmatqilishuchunitoatkoraskarlarnio'rgatish. Sanoat uchun zarur bo'lgan minalarni qazib oladigan itoatkorishchilarni tayyorlash. Hukumat buyruqlariga qat'iy rioya qiladigan davlat xizmatchilari sinfini yaratish. Sanoat institutlariga zarur bo'lgan davlat xizmatchilarini tayyorlash. Muhim masalalar va muammolarda bir-biriga parallel ravishda fikrlaydigan fuqarolarni tarbiyalash. Majburiy ta'limning vujudga kelish sabablari o'rganilganda, tarix darsi o'sha davrda ta'limga yuklangan vazifalarni bajarishda muhim rol o'ynaganini ko'rish mumkin.

NATIJALAR

Armiya, davlat va sanoat institutlariga kerak bo'ladigan itoatkor va uyg'un fikrlaydigan shaxslarni tarbiyalashda tarix saboqlari muhim rol o'ynagan. Shu nuqtai nazardan, tarixni o'qitishning boshlanishini tizimli dars sifatida XIX asr boshlarida zamonaviy o'quv muassasalarida keng jamoatchilikka ta'lim berishni maqsadini amalga oshirish uchun o'qitilgan.

Bu davrda tarix fanidan juda uzoq vaqt davomida asosan milliy o'ziga xoslikni rivojlantirish va itoatkor inson tarbiyalash maqsadda o'qitilgan. Ikkinchi jahon urushigacha tarix saboqlari madaniyatni singdirish asosida, itoatkor va yaxshi fuqarolarni tarbiyalash maqsadida olib borilgan. Biroq, ushbu davrda ta'lim demokratlashtirish, inson huquqlari ahamiyatiga ega bo'lish va urushlarning oldini olishda rol o'ynashi mumkinligi haqidagi fikr tarixni o'qitish tushunchasini o'zgartirdi. Bundan tashqari, texnologik va iqtisodiy o'zgarishlar hayotni murakkablashtirdi va odamlar ega bo'lishi kerak bo'lgan ko'nikma va malakalar diversifikatsiya qilindi. Ushbu hodisalar an'anaviy tarix darsini qaytadan ko'rib chiqishni talab etdi. 1960 yillarning oxirida Angliyada tarix darsi nomlar, son va raqamlar, hamda elementlar asosida o'qitilishi tanqid qilindi. Debatlar shu qadar avj olib ketdiki, ba'zi odamlar tarix kursini o'quv dasturidan olib tashlash kerak, chunki u talabalarni o'sha kun sharoitida hayotga tayyorlay olmaydi degan mulohazalarni o'rta qo'ydi. 60-yillarning oxirida ayniqsa Angliyada tanqid natijasida tarixni o'qitishda ta'lim oluvchini tarixiy bilim va munosabatdan tashqari kundalik hayotga qanday tayyorlashi mumkinligi keng ko'lamda tadqiq qilindi. Ijtimoiy so'rovnomalar o'tkazildi. Yanaham umumiy qilib aytadigan bo'lsak, Tarix darslarida o'quvchilarning bilish faolligini oshirish orqali ularning erkin nutqini ta'minlash va bu vazifani muvaffaqiyatli bajarish usullarini ishlab chiqish, hamda ularni amalda qo'llay olish bo'yicha metodik tavsiyalar berish; bugungi kunda qo'llanilayotgan zamonaviy usullar, uslublar

va o'qitish vositalari haqida ma'lumot berish orqali ularning mustaqil fikrlashga ega bo'lishini ta'minlash va bu vazifani muvaffaqiyatli bajarish usullarini ishlab chiqish hamda ularni amalda qo'llay olish bo'yicha metodik tavsiyalar berish bugungi kunning dolzarb vazifasidir.

XULOSA

Ushbu tadqiqotlar natijasida ta'lim oluvchilar tarix darslari orqali qanday ko'nikmalarni egallashlari mumkinligini aniqlandi. Boshqacha qilib aytganda, tadqiqot tarix darsini zamonaviy hayot bilan qanday bog'lash mumkinligini ko'rsatishda muhim rol o'ynagan. Angliyada tarix o'qitish sohasida olib borilgan tadqiqotlar 70-yillarda ham davom etdi. Angliyada "Maktablar assambleyasi tarixi" loyihasi amalga oshirildi va mazkur loyiha o'quvchilar orasida tarix darsida amaliy ko'nikma va malakalarni berish uchun ayniqsa muhim rol o'ynadi. Tarixiy muhitda binolar, yo'llar, qasrlar, tarixiy voqealar va tarixiy ob'yektlar bo'lgan ochiq joylar kabi ko'plab elementlar mavjud. Bundan tashqari, xotiralar, xatlar, xaritalar, gazetalar, rejalar, otkritkalar, shtamplar, tangalar, rasmlar, kitoblar va tarixiy narsalar tarixni o'qitishga hissa qo'shadigan elementlardir.

Tarix darslarida tarixiy muhit va narsalardan unumli foydalanish orqali tarix darslarini yanada aniqroq va samaraliroq qilish mumkin. Tarix darslarida tarixni hozirgi kunga yetkazish va bu darslarni yanada tushunarli va qiziqarli qilishning usullaridan biri bu dars mazmuniga materiallar tayyorlash va tegishli o'quv texnologiyalaridan foydalanishdir.

REFERENCES

1. Sh.Mirziyoev. Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. –Toshkent: O'zbekiston 2016.
2. Sh.Mirziyoyev. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quraylik. Toshkent. O'zbekiston 2017.
3. I.Karimov. Tarixiy xotirasiz kelajak yo`q. Toshkent 1998
4. Eshov B. Odilov A. O'zbekiston tarixi. 1-jild, Darslir, -Toshkent Yangi asr avlodi. 2014.